

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

TLHAKOLE/MOPITLWE 2014

MADUO: 80

NAKO: 2½ diura

Pampiri e, e na le ditsebe di le 20.

DITAELO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le dikarolo di le THARO:

KAROLO YA A: Poko (30)
 KAROLO YA B: Padi (25)
 KAROLO YA C: Terama (25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO
 MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
 MABOKO A A SA TLHAOLWANG – Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA B: PADI
 Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA
 Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA)

Araba FELA dipotso tsa padi le terama tse o di ithutileng.
 Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.
 Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa poko di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.
 Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400–450.
 Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale mme di nne maleba.

ELA TLHOKO:

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya karolo e NNGWE le e NNGWE ka kelotlhoko.
8. Dinomoro tsa dikarabo di tlhagelele jaaka di ntse mo pampiring ya dipotso.
9. Simolola karolo e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng E NTŠHWA.
10. Kwala ka mokwalo o o phepa e bile o bonala.
11. Tiriso ya nako e e tshitshinngwang.

KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le masomeamane.

KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le masomeamatlhanotlhano.

KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le masomeamatlhanotlhano.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimosetso tebang le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO			
Poko e e tlhaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.			
PALO YA POTSO	POTSO	MADUO	TSEBE
1. Mahutsana a modiri	Potso ya tlhamo	10	6
KGOTSA			
2. Ngwanaka o tsetswe	Dipotso tse dikhutshwane	10	7
KGOTSA			
3. Semakaleng-a-Monyaise	Dipotso tse dikhutshwane	10	8
KGOTSA			
4. Metsimasetlha	Dipotso tse dikhutshwane	10	9
LE			
Poko e e sa tlhaolwang: Araba potso e le NNGWE.			
5. Tselatshweu	Potso ya tlhamo	10	10
KGOTSA			
6. Tlhaga e a šwa	Dipotso tse dikhutshwane	10	11
KAROLO YA B: PADI			
Araba potso e le NNGWE.			
7. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25	12
KGOTSA			
8. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	12
KGOTSA			
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25	13
KGOTSA			
10. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	14
KGOTSA			
11. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25	15
KGOTSA			
12. <i>Masego</i>	Potso e khutshwane	25	15
KAROLO YA C: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE.			
13. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25	17
KGOTSA			
14. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	17
KGOTSA			
15. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25	19
KGOTSA			
16. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	19

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya tlhamo e le NNGWE le potso e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso le, go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlhokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA (✓)
A: Poko (Poko e e tthaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tthaolwang)	5–6	1	
B: Padi (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	7–12	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	13–16	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong mangwe a le MANE a a tlhaotsweng le go tswa go a le MABEDI a a sa tlhaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI go tswa mo mabokong a a tlhaotsweng le e le NNGWE go tswa mo go a a sa tlhaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlhaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa maboko a a sa tlhaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso e le NNGWE ya maboko a a sa tlhaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG**MABOKO A SETSWANA – MK Mothoagae****POTSO 1 (POTSO YA TLHAMO)**

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

Buisa leboko le le latelang, morago o kwale tlhamo e mo go yona o tlhalosang maikutlo a mmoki ka mahutsana a modiri. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

MAHUTSANA A MODIRI – MCD Mogotsi

- 1 Modiri a golega letsatsi le eme,
- 2 A latlhela dikgomo thiteng a gaketse,
- 3 A ngwangwalala le tema a sa itshoga tlala,
- 4 Mme ba ba kutlwelobotlhoko ba mo naya diatla.

- 5 A di latlhela motlhong pula e etile,
- 6 Seme a se latlhetse legetleng ka bokete,
- 7 Mme a di tsamaya thoko mala a lela,
- 8 A tlamile borukhu ka tele le motantanyane.

- 9 Lekote la re, tsebe, tsebe, tsebe,
- 10 Tse di mebitlwa tlhogong di ntse di itshokile.
- 11 A ya le tsone, monnamogolo, a sa fele pelo.
- 12 Tlhabolola, tlhaba, se tlhabe thata!

- 13 Sefako sa hupela tedu pelong,
- 14 Mme matsapa a modiri a fetoga lefela;
- 15 Sa fola dijalo mo go botlhoko
- 16 Mme tshimo ya sala ka dikutwana.

- 17 A goga dinao motsofe ka bokete
- 18 Keledi e rothela sakeng la boselelo;
- 19 Letshwamina-a -matshaba-mosi a okomela,
- 20 Mme ga nna maragaraga sefatlhegong sa modiri.

[10]**KGOTSA**

POTSO 2 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**MABOKO A SETSWANA – MK Mothoagae**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NGWANAKA O TSETSWE – GK Setou

- 1 Ke go tlisitse mo lefatsheng
- 2 Ke le tshokolong le tshotlegong,
- 3 Ke go adimela ka ke se mengatong,
- 4 Go fitlha o tsena kgagabong,
- 5 Ka e tshwarwa bogaleng, ka re ngwana o tswa mpeng.

- 6 Ke ne ke le kobo di magetleng,
- 7 Ke go isa thutong ya sešwa tlhabologong,
- 8 Ke go kotlopietsa ka go go kgobokanyetsa letsogong,
- 9 Ka ba ka ineela go ratharatha lenaong
- 10 Go na le gore o boe kwa sekolong.
- 11 O ne o nkitse ke le monyo o nyang le marigeng.

- 12 Ke ne ka go itshokela, ngwanaka,
- 13 Ka mephato ka nna ka go tlhatlosa,
- 14 Ka tshepo ya gore nna kgakakgolo ga ke na mebala,
- 15 Mebala ke tshepile e le mo go wena,
- 16 Gona jaanong o kwekhwentha seeng,
- 17 O lebala fa ke go tsetse ka Setswana.

- 2.1 Morero wa leboko le ke ofe? (2)
 - 2.2 Ke maikutlo afe a a senolwang ke mmoki mo lebokong le? (2)
 - 2.3 Tlhalosa mafoko a a mo go mola 6 ka mafoko a gago. (2)
 - 2.4 Naya mosola wa ponagalo e e dirisitsweng mo go mola 14 le 15. (2)
 - 2.5 Molaetsa o o ungwileng mo lebokong le ke ofe? (2)
- [10]**

KGOTSA

POTSO 3 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**MABOKO A SETSWANA – MK Mothoagae**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

SEMAKALENG-A-MONYAISE – JSS Shole

- 1 Ga nkitla ke bua thata ke tlaa nyaisa
- 2 Ke tlaa kopela Semakaleng madulo.
- 3 Ga se moeng, tlhe, ke mong wa lapa
- 4 O tlhaeditswe ke batlhanka ditulo.
- 5 O maaka mantle motho wa Marara
- 6 O ka go loma tsebe, a re gape, se sebe
- 7 A go je ka loleme, a re maaka ga se khumo.
- 8 Yo o sa itseng go bua le baeng!
- 9 A buang e kete o duelela mafoko.
- 10 O tlhopho a se kae fela mme a a manege
- 11 Seboloko, sekgomo ya motlapa.

- 12 O ratile go ntsha botshelo leinane,
- 13 Go fetola dipuo tsa batho diane.
- 14 O fa dilelo tsa baratani melodi
- 15 Ditshego tsa bona a di dire tshotlo.

- 16 Monna yo o tsotse basadi ditswalo;
- 17 O supile sentle ka Mma-Oshupile
- 18 Fela o ba ratisa thata bonkatsea
- 19 Bogale jwa mosadi seka-nkwe.

- 3.1 Tlhalosa mola 1 jaaka o dirisitswe mo lebokong le. (2)
 - 3.2 Go tewa eng fa go twe 'o tlhaeditswe ke batlhanka ditulo'? (2)
 - 3.3 Maikaelelo a mmoki a go dirisa sekapuo sa tshwantshiso mo meleng 10 le 11 ke afe? (2)
 - 3.4 Tsaya mola 12 o tlhalose se mmoki a se kayang ka ona. (2)
 - 3.5 Naya mosola wa go dirisa maele mo pokong. (2)
- [10]**

KGOTSA

POTSO 4 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**MABOKO A SETSWANA – MK Mothoagae**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

METSIMASETLHA – EB Masoabi

- 1 Ke metsi-masetlha setsimpa boko,
- 2 O dubisa banna thankga maibing,
- 3 Ba je mmamodikwadikwane mananeng,
- 4 Ba rwale mabogo tlhogong go umakwa,
- 5 Masetla-dibete a tiro tsa bojalwa.

- 6 Ruri o setlhogo o sa bolaya motho!
- 7 O gopisa bagale ka mpa ya sebetse,
- 8 O ba tlogele ba le pududu dikhaing,
- 9 Wena o sale o phophoma dinkgong,
- 10 O boe o ba amoge seriti,
- 11 Ba sale ba sasanka mananeng.

- 12 Balatedi ba gago ba fetogile bomphe-ke-gôrê,
- 13 Matlho a bona a ditoto a totomogile,
- 14 Melomo ke dibete diphafaneng,
- 15 Godimo ga moo, o botlha ka tatso le lonko,
- 16 Mme o pakwa go feta kgotlaomone.
- 17 Ka ntlha ya gago merafe e latlhegetswe ke dikgosi,
- 18 O busa metse boemong jwa magosi,
- 19 O garaswantse kagiso makgotleng,
- 20 Go setse fela selelo le khuranyo ya meno.

- 4.1 Tlhalosa mola 1 jaaka o dirisitswe mo lebokong le. (2)
- 4.2 Nopola mola o o kayang gore bojalwa bo diga bagale mo go tlhomolang pelo. (2)
- 4.3 Lebelela mola 20 mme o tlhalose se mmoki a se kayang ka ona. (2)
- 4.4 Naya mosola wa sekapuo se se dirisitsweng mo go mola 6. (2)
- 4.5 O ithutile eng go tswa mo lebokong le? (2)

[10]**LE**

POKO E E SA TLHAOLWANG

Dipotso di le pedi (tlhamo le dipotso tse dikhutshwane) di boditswe mo mabokong a le mabedi. Araba potso e le NNGWE fela.

POTSO 5 (POTSO YA TLHAMO)**SELELO SA MMOKI – MCD Mogotsi**

Buisa leboko le le latelang, morago o kwale tlhamo e mo go yona o tthagisang maikutlo a mmoki ka tsela-tshweu. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

TSELATSHWEU – MCD Mogotsi

- 1 Dumela kgaitsadiaka;
- 2 Dumela, wena kgomotso ya monna
- 3 Keledi e mo sentse sefathego.
- 4 Ke serilwe ke boitumelo
- 5 Go lemoga phatlha ya setilo sa gago.
- 6 Ga ke kgatthanong le tseo ya gago
- 7 Ntswa ke kgatthanong le tlhologelelo
- 8 E e tla nnang teng.

- 9 Maloba e rile jale ke le kgorong,
- 10 Ke akanya ka lone letsatsi le,
- 11 Ka lemoga fa malatsi a atametse
- 12 Go dira lesoba lapeng la etsho.
- 13 Ke sokologa mo dikakanyong tse
- 14 Go utlwa tsa bogadi
- 15 Di itlhabela mokgosi,
- 16 Mme ka di leba ka tlalelano, 'di tlile go mo tsaya'!

- 17 Bontsi bo ne bo eme ka dipota;
- 18 Borre ba eme ka diphafana jaaka lo ba bone,
- 19 Ba gakgamaletse tsa bo-e-tlhabana.
- 20 E tshwana ya tlerebetsa ka molodi
- 21 O mosesane, ya ba ya sala e khubame ka mangole,
- 22 Mme ya nkgopotsa motsing ke tswa kwa go tsaya tsa etsho
- 23 Kwa Tlhalagadi,
- 24 Ke feta jaana ka Moroba le Khudu.
- 25 Ntladiile ga ke rate go e gopola
- 26 Gonne e sa lelele lefela,
- 27 E ne e gana mmemogolo a e boka,
- 28 A itsatsaula a ba a ya go tlhaga fale;
- 29 A boe, a tlolake jaaka potsane
- 30 Fa morago ga mosarasarane,
- 31 Mme a feletse kgalema lehufa dipelong tsa batho
- 32 Gonne tsa bogadi di sa amogelwe ka modidi.

[10]**KGOTSA**

POTSO 6 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**MATŠHOTLHO – SA Moroke**

Buisa leboko le le latelang, mme o arabe dipotso.

TLHAGA E A ŠWA – SA Moroke

- 1 Phefo e ne e tshumile,
- 2 Tlhaga gotlhe e omile,
- 3 Dithota di setlhefetse,
- 4 Ditshedi di didimetse.

- 5 Go ne go le ka thapama,
- 6 Pele ura ya go gama,
- 7 Re bona go thunya mosi,
- 8 Mme ga utlwala mokgosi.

- 9 Molelo wa tla o sutsa,
- 10 Tshipi ya motse ya bitsa,
- 11 Mme motse wa tlhotlhorega,
- 12 Batho botlhe ba taboga.

- 13 Ka gone fa tlhaga e šwa,
- 14 Go tswa bagolo le bašwa,
- 15 Ba tswe ba tshotse dikgetsi
- 16 Kgetsi di tshetswe ka metsi.

- 17 Banyana ba ele tlhoko,
- 18 onne ga se metshameko;
- 19 Molelo o re tlhasetse,
- 20 Dintwa tsa one di bolotse.

- 6.1 Kgankgolo ya leboko le ke efe? (2)
 - 6.2 Tlhalosa mola 9 jaaka o dirisitswe mo lebokong. (2)
 - 6.3 Naya mosola wa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo meleng 10 le 11. (2)
 - 6.4 Naya morumo o o tlhagisitsweng mo temaneng ya botlhano o bo o neele mofuta wa ona. (2)
 - 6.5 Naya mosola wa sekapuo sa mothofatso se se dirisitsweng mo mola 20. (2)
- [10]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhopetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 7 (POTSO YA TLHAMO)**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

O lebile moanelwamogolo le baanelwa ba bangwe. Tlhagisa dikgwetlho le tshotlo e e neng e tlisiwa ke go tlhaola batho ka mmala le dipopego mo pading e. Tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**KGOTSA****POTSO 8 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)****LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

E rile fa koloji e tshweu ya ga Mmasepanapodi e itelekela ka motse wa Foreiborogo, Motswagauteng a retolola seipone se se fa gare ga gagwe le Mmasepanapodi. A nna sebaka se seleele a itebile. A leba mosadimogolo ka go mo utswa. A leba motse wa Huhudi o kotame mo thotaneng. A leba motse wa bammala wa Blekiesdorp ka fa mojeng. A lemoga fa batho ba tshwana, ba farologana fela ka mmala le go kgaogangwa ka mafelo. A lemoga fa batho ba Foreiborogo ba sa itsane. Bantsho ba bona basweu jaaka bagateledi ba ba bogagapa. Basweu fa ba bona bantsho, ba bona makgoba le magodu fela. A ntsha pene ya gagwe a kwalakwala mo pampitshaneng.

E rile fa ba tla ba lebile dikantoro tsa Lefapha la Thuto la Sedika, ga utlwala melodi le dipina tsa kgololosego. Teu a eteletse pele mogwanto wa go isa dingogorego. Dikoloji tsa mapodisi le tsona ke fa di tsamaya ka iketlo fa morago ga bona. Ba eme malalaalaotswe, ditlhobolo le diraborolo di tlhatlhetswe marumo.

Motswagauteng a tlhajwa ke kgala go fologa go bina toitoi le ena, gone go se ngwana ope yo o tshwanang nae ka mmala le ka moriri mo mogwantong. A iteba gape mo seiponeng. A leba Mmasepanapodi gape. Keledi ya thepologa le mamina. Bontsi jwa bana ba basweu bo ne bo sa ya sekolong, ba eme ka dipota fa ba bangwe ba okometse ka matlhabaphefo.

Bontsi jwa bana ba basweu bo ne bo sa ya sekolong, ba eme ka dipota fa ba bangwe ba okometse ka matlhabaphefo. Mosadimogolo a ba sala morago ka iketlo. Moeka a ntsha diborele tsa gagwe tse dintsho a di rwala. A sala a tshwana le banna ba Scorpion ba a ileng le bona Gauteng jale.

E rile fa mokoloko o goroga kwa dikantorong tsa sedika, Teu a fitlha a dumedisa motlhatlhobi wa sedika le go buisa lekwalo la dingongorego. A feleletsa ka gore karabo e tle pele malatsi a mararo a feta. Mokoloko wa tlhabeletsa dipina wa ikgata motlhala.

- 8.1 Naya maina a baanelwa ba BABEDI ba ba amegang mo go kobiweng ga Motswagauteng kwa sekolong. (2)
- 8.2 Tlhalosa ka boripana tiragalo e e tlhodileng mogwanto o o kaiwang mo temaneng. (4)
- 8.3 Anela ka boripana gore ke go reng mokwadi a teile setlhogo sa padi e, 'Leba Seipone'. (4)
- 8.4 Go fologa ga Motswagauteng mo sejanageng le go kopa mapodisi gore a mo tshware, go senola ntlha efe ya semelo sa gagwe? (2)
- 8.5 Ka boripana tlhalosa ka moo Motswagauteng a kopaneng ka teng le Mmasepanapodi. (4)
- 8.6 Seabe sa ga mosadimogolo ljelele ke sefe mo tshenolong ya morero wa padi e? (2)
- 8.7 Rrathekisi yo a tlileng le Motswagauteng o thusa jang mo tswetsong ya poloto ya padi? (3)
- 8.8 Fa o ne o le Motswagauteng mme o bona motsadi yo o go tsetseng lwa ntlha kwa tshekong, o ne o tlaa ikutlwa jang? (2)
- 8.9 Motswagauteng o ne a thusa Mmasepanapodi fa a ne a phamolelwa sekgwama. Go ya ka wena a go siame gore basweu ba tseelwe madi? (2)

[25]**KGOTSA****POTSO 9 (POTSO YA TLHAMO)****OMPHELE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

Mopadi o dirile Motlalepule moanelwa wa mmopa, moanelwa yo o sa tsheleng. Netefatsa ntlha e, o ikaegile ka poloto ya padi e. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**KGOTSA**

POTSO 10 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

Ga twe go batho bangwe ba ba tle ba utlwe go sale gale gore ba tlaa wela mo diphatseng, mme ba se ke ba itse gore ba ka tla jang, gonne botshelo jwa rona bo mo 'atleng tsa magodimo. Re tshwana le ditshamekiso tse e reng di tenne mong wa tsone, a tseye majwe a di papetle, di tlhoke go iphemela. Mme le fa go ntse jalo, go na le paka tse re leng baipolai, ba go tweng ga ba lelelwe, gonne e tle e re magodimo a dirile matsapa a go re tlhagisa mo diphatseng, re gane go reetsa. E re re wetse mo lemeneng re rototse matlho, re ikgomotse ka go re 'Masaikategang a magodimo a na le beng.'

E ne e setse e le sebakanyana e tle e re Modise a tsamaya, a itewe ke ditshikare, e kete e tlaa re a gata, a thelele, a wele mo lemeneng. Mme ka a ne a sa tseye tsia, a tloge a le bale.

Ka letsatsi le le latelang la nyalo ya kwa mošate, fa go neelwa, a tsamaya a le esi go ya kwa molapong, a ikaeletse go ya kwa bodibeng ka tsela ya mošate gore a tle a bone fa o neng a letse a eme gone le mokapelo. O ne a sa tlwaela tsela e e motsopodia, fa a tsamaya a le esi; mme mo maitseboeng ao, a se ka a itsapa. Ya re a sa le kgakajana le lentswe le ba neng ba letse ba eme mo go lone, a ikutlwa jaaka motlhabani yo o etelang sope lwa ntwaga gagwe ya bofelo go boeletsa maikutlo mangwe. A fitlha a ema go bapa nalo, mme a tshaba go le ama ... e kete fa a ka le ama, bosweu jwa maikutlo a gagwe bo ka fetoga bontsho. A kgora.

Jaanong a tsamaya a iketile, a ba a fitlha kwa bodibeng. A bona makhujwana a metsi a bodiba a thubagana mo lobopong; mangwe a kgaogana ka bogare mo lotlhakeng, e re a sena go feta a boele a kopane gape. A fitlha a nna go pota bodiba ka fa botlhabatsatsi, a lebagana le mosele o mogolo o o nosetsang masimo a mabele a Sekgoa, o o potang motse ka fa borwa o iphaphathile le masimo, o bo o dike o tlhaga kwa Bokone, o gogotse dibeela tsotlhe, o ya go di gorometsa mo metsing.

- 10.1 Ke eng se se neng se gogela Modise le Phatšwa go feta kwa molapong? (1)
- 10.2 Tlhalosa gore baagi ba Matile ba bone jang lefatshe la bona. (2)
- 10.3 Mosetsana yo o neng a sutlha ditsuatsue a sianetse gae, o fitlhile a begela rraagwe eng? (2)
- 10.4 Thandi o tsalana jang le mosimane wa tedu tsa katse? (2)
- 10.5 Seabe sa ga monnamogolo Ofentse ke sefe mo kgodisong ya ga Modise? (2)
- 10.6 'Ga twe go batho bangwe ba ba a tle ba utlwe go sale gale gore ba tlaa wela mo diphatseng.' Tlhalosa gore nopolo e e ka tswa e lebisitse kwa go mang. (2)
- 10.7 Kamano ya ga Motlalepule le RraMosidi e tswelaletsa jang morero wa padi e? (2)

- 10.8 Tlhalosa ka boripana seabe sa ga Semitlwe mo tswelatsong ya ditirigalo tsa padi. (2)
- 10.9 Semelo sa ga Kgosi Badirele se tswelatsa jang morero wa thuto mo pading e? (2)
- 10.10 Go ya ka wena, a Seagile o ne a dira sentle fa a ne a gana morwadie a ya sekolong? (2)
- 10.11 Fa o ne o le Motlalepule, o raetswe ke Thandi wa bo o ima, o ne o ka dira eng ka moraedi wa gago? (2)
- 10.12 A o dumela gore se mosadimogolo Malebela a se boleletseng Motlalepule ke nnete? (2)
- 10.13 O ithutile eng go tswa go moanelwa RraMosidi? (2)
- [25]

KGOTSA

POTSO 11 (POTSO YA TLHAMO)

MASEGO – G Mokae

Moanelwamogolo Masego o re ruta gore le fa go ka nna thata jang mo botshelong, motho a ka kgona go atlega fa fela a na le maikaelelo. Netefatsa boammaaruri jwa se ka go tlhalosa ditiragalo go tswa mo pading. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang kana ka 400-450.

[25]

KGOTSA

POTSO 12 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

MASEGO – G Mokae

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

'Ee, yo o tlhanotseng direthe go tshaba kwa polaseng ya Silkatsnek morago ga go ithwala.'

'Yo go neng go akanngwa gore o ineile naga a tshaba mo polaseng, Goabaone. Nnete ke gore ga a ka a dira jalo, mmaagwe Masego ...'

'Ao? Mme go diragetseng ka ena'? Goabaone a botsa ka go gakgamala.

'Ebu, o ne a tsamaya go tswa mo polaseng ya Silkatsnek. Fela o ne a diragatsa seo rraagwe a dumelaneng le base Schalk ka sone. Tumelano e, ka bobedi jwa bone, base Schalk le Tsawe, ba ne ba ntshepa, ba neng ba nkopile go nna paki ya yona. Ka go tlhoka lesego, ka nna le Tsawe re ne re sa itse go kwala kgotsa gona go buisa, tumelano e ga e a ka ya kwadiwa fa fatshe; e le ya molomo fela,' Kgabo a tlhalosa.

'E ne e reng tumelano eo? Mme base Schalk o tsena jang foo'? Goabaone a botsolotsa.

'O ka botsa gape mogatsake,' Kgabo a sosobanya sefatlhego.

'Base Schalk ke rraagwe ngwana wa ga Lizbeth!

'O batla go nthaya o reng rraabo'?

'Ke go bolelela nnete, mmaabo; Base o ne a ngoka Lizbeth ka seo se itseweng ke ena fela, mme a mo fetola mosadi yo a neng a dira boaka le ena; a tsietsa mmisisi mme ya re a sena go ithwala, a tsenwa ke tsebetsebe, a boifa seo mosadi wa gagwe a tlaa se mo dirang fa a utlwa ka botshwakga jwa gagwe ...'

'Mme'?

'Mme a kopa Tsawe ka pelo e e botlhoko go tsamaisa Lizbeth go tswa mo polaseng; a itlama ka gore o tlaa tlamela lesea leo go fitlhela le nna dingwaga di le some le bobedi ...'

'Ehe!'

'Ka nako eo, jaaka ke go boleetse bobedi jwa bone bo ne bo ntshepa. Ka jalo. Ka raya Tsawe ka re fa e le gore thulaganyo eo e a amogelesega mo go Lizbeth, gongwe le ena o tshwanelwa ke go e amogela. Ke ne gape ke akanyetsa lesea leo la morwa; mathata ao le neng le tlaa kopana le ona mo polaseng fa batho botlhe ba itse gore ke ngwana wa ga base Schalk, mme base ena a sa le batle ...'

- 12.1 Neela mabaka a MABEDI a a tlhodileng go thubega ga lenyalo la ntlha la ga Vusi Mgoma. (2)
- 12.2 Sello o ithutetse bongaka kwa kae? (2)
- 12.3 Tlhalosa gore go tlike jang gore Kgabo Motsepe le Goabaone ba bitse Masego, Masego. (4)
- 12.4 Ka ntlha e le NNGWE, tlhalosa gore Masego ke moanelwa wa mofuta ofe. (2)
- 12.5 Seabe sa ga base Schalk ke sefe mo tsewetsong ya morero wa padi e? (2)
- 12.6 Tlhagisa dintlha di le THARO ka tshobotsi ya ga Masego. (3)
- 12.7 Naya dintlha di le PEDI ka semelo sa ga Ntsime. (4)
- 12.8 Go imisiwa ga Lizbeth ke base Schalk, a be a kobiwa mo polaseng go tsosa maikutlo a a ntseng jang mo go wena? (2)
- 12.9 Fa o ne o le Sello mme o kopana le rraago wa madi ka nako ya dikhuduego, o ne o ka dirang? (2)
- 12.10 O ne o ka dira eng fa o ne o le Lizbeth mme o imisitswe ke mothapi wa ga rraago? (2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhopetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhopetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 13 (POTSO YA TLHAMO)**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokia**

Araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e o e buisitseng.

Lerato la madi le le feteletseng le ka latlhisa batho botho. Tlhalosa tlhagiso e o ikaegile ka ditiro le maitsholo a ga Mmatšhatšhi le Monyana. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**KGOTSA****POTSO 14 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokia**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

SARA:	<i>(O forogotlha mogatse tlhogo)</i> Rra, re tshwanetse go fuduga fa.
RAMOOPAMPA:	Goreng o batla gore re fuduge fa?
SARA:	Ntlo e e mo sekhutlong e, ga ke e rate. Ka letsatsi le lengwe re tlile go seka.
RAMOOPAMPA:	Re seka eng?
SARA:	Metlholotlholo e re e bonang fa, e ntsitsibanya mmele. Tsatsi lengwe, e tla re re tsoga, re fitlhele motho a swetse mo segotlong sa rona.
RAMOOPAMPA:	Go ka se nne jalo. Dintšwa tsa me ke ditau.
SARA:	Dintšwa? O di latlhelela nama fela, di a go tlogela

RAMOOPAMPA: Letsatsi le setse le dikela. Ke tshwanetse go di bofolola.

SARA: O tihole pele gore ga go ope ka fa morago
ga lobotana. Sesireletsi sa lobotana se a tena, ka gore
baratani ba ikaega ka lona.
Bojang jo o bo jetseng ka fa morago ga
lona, le bona bo a ba gogela.
Re tshaba le go okomela ka fa morago.
Bana ba rona ba bona metlholo.
Dilo fela tse di sisimosang.
Dilo tse di tlhabisang kgala.

RAMOOPAMPA: Ke e tla, ke ya fa ntle.
(O a tswa. O kgatlhantshwa ke pula e sarasara)
Pula e, e tswa kae?
(O okomela ka fa morago ga lobotana)
Bathong! Batho ba ba emeng mo puleng
bale, ba ikutlwa jang!
Pula e, a ga e ba kolobetse?
Ka gongwe metsi a pula a thedimoga fela
mo diaparong tsa bona.
Lorato lo a makatsa, ga le na gore pula e a na.

- 14.1 Mphodi o dula kae mo Porotiya? (1)
- 14.2 Ntlo ya boSara e fa kae? Naya dintlha di le PEDI tsa kaelo ya ntlo ya bona. (2)
- 14.3 Naya metlholo e MEBEDI e Sara a reng e sisimosa mmele. (2)
- 14.4 Naya mabaka a MABEDI a a tshegetsang kopo ya ga Sara ya go fuduga mo ba dulang teng. (4)
- 14.5 Goreng Ramoopampa a sa batle ba fuduga? (2)
- 14.6 Mafoko a a reng ka letsatsi lengwe re tlile go seka le a a reng letsatsi lengwe e tlaa re re tsoga, re fitlhele motho a swetse mo segotlong sa rona; a senola bokgoni bofe mo go Sara? (2)
- 14.7 Mabaka a a emisang Manaila kwa ga Ramoopampa e bile a ka se tsene kwa gaaboMphodi ke afe? (4)
- 14.8 Dumelana kgotsa o ganetsane le ntlha ya gore Ramoopampa ke 'Tomase' o dumela a bone. (2)
- 14.9 Sara a re ka letsatsi lengwe ba tlile go seka. A tlhagiso e ke ntlha kgotsa ke kakanyo? (2)
- 14.10 Ramoopampa o ne a solofela gore ba tlaa fenyha mathata a a dikologileng ntlo ya bona. A mme ba kgonne go a fenyha? (2)
- 14.11 Fa o akanya, goreng Sara a ne a forogotlha Ramoopampa tlhogo? (2)

[25]**KGOTSA**

POTSO 15 (POTSO YA TLHAMO)**GA SE LORATO – MJ Magasa**

Araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e o e buisitseng.

Ditiro tsa ga Motsamai mo botshelong di fetotse maitsholo a mosadi wa gagwe le bana. Lebelela ditiragalo tsa terama e mme o thadise phetogo ya maitsholo a badiragatsi jaaka e tlhodilwe ke ditiro tsa ga Motsamai. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**KGOTSA****POTSO 16 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)****GA SE LORATO – MJ Magasa**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

EMANG:	Re ya go go tlhokomela tota. Batho ba tlaa be ba go swabele Fa o ja maungo a diatla tsa gago.
LESEGO:	Go ise go ye kae, o tlaa be o palame sejanaga. Le wena o tlaa itse go ntsha sejabana.
GADIFELE:	<i>(O sule ke ditshego.)</i> A lo tshepisa gore lo ya go ntlhokomela Kgotsa lo ipuela fela go natefisa kgang? Kana motho o tlhabiwa ke mooka wa gagwe.
KA BOBEDI:	<i>(Ba tshega, ba buela gongwe.)</i> Re bua nnete mma.
GADIFELE:	Lo ithute thata lo falole. Batho ba ba nthapileng bao Ba setse ba ntsholofeditse thuso Ya gore fa lo ka tlhoka madi a sekolo, Ba tlaa nkadima gore ke lo rute. Nna ke tlaa a direla mosuga.
EMANG:	<i>(Morago ga malatsi, ka boitumelo.)</i> O a itse sekolo se simolola go natefela. Ga go tihole go tshwana le maloba.
LESEGO:	Le nna ke phela monate. Mma, jaanong fa e ka re re feditse sekolo Rre a bo a boela gae, A re tlaa mo amogela?

GADIFELE: *(Ka boiketlo le tsemelego, ya go araba.)*
 Go mo go lona gore a lo tlaa mo amogela.
 Fela ga go na kwa re ka mo kobelang teng.
 Kana lapa ke la gagwe
 Le gone se se mo ntshitseng se tlaa mmusa.
 Lokwalo lwa re; 'se buse bosula ka bosula'.
 Sa gagwe ke go feta fela a itlamela,
 Kgotsa a itlela yo o tlaa mo tlamelang.

- 16.1 Gadifele o ne a raya Motsamai a re ena o tlaa rutiwa ke mang go kgweetsa? (1)
- 16.2 Rraagwe boLesego fa a boela gae jaaka ba botsa mmaabona gore fa a ka boa a ba tlaa mo amogela; o boa a tswa kwa go mang? (1)
- 16.3 Rraagwe boLesego o ile go dira eng kwa modiragatsing yo o mo kaileng mo go POTSO 16.2? (2)
- 16.4 Goreng Lesego a botsa potso ya gore a ba tlaa amogela rraabona fa a boa? (2)
- 16.5 Naya maano a MARARO a Gadifele a a dirisitseng go tlamela le go ruta bana ba gagwe. (3)
- 16.6 Maano a o a kaileng mo go POTSO 16.5 a ne a fetola maemo a lotseno kwa ga Gadifele mo Emang le Lesego ba neng ba itumela fa ba ya sekolong. Naya tiragalo e le NNGWE mo go tse Emang a reng di a ba diragalela kwa sekolong ka ntlha ya go tokafala ga maemo a kwa lapeng. (2)
- 16.7 Gadifele o raya jang fa a re: 'Motho o tlhabiwa ke mookana wa gagwe'? (2)
- 16.8 Maikutlo a a renang mo puisanong ya ga Gadifele le bana ba gagwe ke afe? (2)
- 16.9 Mafoko a ga Gadifele a gore 'sa ga Motsamai ke go itlamela', a ke ntlha kgotsa ke kakanyo? (2)
- 16.10 Go ya ka wena, a Gadifele o ne a itse dilo tse Motsamai a neng a di direla basadi ba a nnang le bona? (2)
- 16.11 Lesego o ne a raya mmaagwe a re o tlaa itse go ntsha sejabana. A se se ne sa diragala? (2)
- 16.12 Semelo sa ga Selapo se na le seabe sefe mo tseletsong ya morero wa terama e? (4)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE: 80